

УДК 658

Антонюк П. П.,*магістр, старший викладач кафедри фінансів та банківської справи Хмельницького національного університету*

МЕХАНІЗМ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ: МЕТА, ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ

У статті розглянуто існуючі механізми підтримки та розвитку підприємств, які згруповано за ресурсним, результативним та стратегічним підходами. Доведено тісний зв'язок зазначених механізмів з механізмом підтримки рівня соціальної безпеки підприємств. Обґрунтовано складові механізму підтримки соціальної безпеки, визначено його мету і завдання та аргументовано необхідність його функціонування за сучасних умов.

Ключові слова: соціальна безпека, ресурсний, результативний та стратегічний підхід, соціоресурсний підхід, продуктивність та результативність діяльності підприємств.

В статье рассмотрено существующие механизмы поддержки и развития предприятия, которые сгруппировано за ресурсным, результативным и стратегическим подходами. Доказано тесную связь указанных механизмов с механизмом поддержки уровня социальной безопасности предприятий. Обосновано составляющие механизма поддержки социальной безопасности, определено его цель и задания, а также доказано необходимость его существования в современных условиях.

Ключевые слова: социальная безопасность, ресурсный, результативный и стратегический подход, социоресурсный подход, продуктивность и результативность деятельности предприятий.

In the article, the existent mechanisms of support and development of enterprises are considered which are grouped after resource, effective and strategic approaches. Close connection of the noted mechanisms with the mechanism of support of social strength of enterprises security is well proven. Constituents mechanism of support the level of social security of entities is grounded, purpose task is determined and grounded necessity of its functioning at modern terms.

Keywords: social safety, resource, effective and strategic approach, socioresource approach, effectiveness and productivity of activity.

Постановка проблеми. Ефективно функціонувати, бути фінансово незалежним, сприяти подальшому розвитку та економічній стабільності, за умов ринкової економіки, можливо лише при розробці та ефективному функціонуванні відповідних механізмів. За сучасних умов господарювання значна увага приділяється розробці механізмів, що сприяють подальшому розвитку суб'єктів господарювання, шляхом підвищення ефективності використання фінансово-виробничих ресурсів, покращенню динаміки фінансових результатів за видами діяльності підприємства, підвищенню фінансової стійкості підприємств. На сьогодні дослідження науковців спрямовані на розробку механізмів, на покращення ефективності та результативності діяльності промислових підприємств. Однак в економічній літературі відзначається обмежена кількість публікацій, що пов'язані з соціальною безпекою підприємств та механізмом її підтримки. Умови часу вимагають розробки механізму, який буде ґрунтуватися на результативності діяльності промислових підприємств та їх працюючих і буде сприяти підтримці рівня соціальної безпеки суб'єктів господарювання за умов ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різним аспектам функціонування механізмів управління та регулювання приділяється увага таких науковців як Г. В. Атаманчук, В.Г. Афанасьєв, М. П. Войнаренко, В. М. Геєць, В. М. Нижник, А. М. Омаров, Н. А. Хрущ та ін. Розробці механізмів, які відповідають ринковим умовам господарювання і спрямовані на оптимізацію фінансових результатів промислових підприємств, підвищенню їх фінансової стабільності і платоспроможності приділяється увага у працях В. М. Гейця [1, с. 217]. Основам побудови фінансового механізму діяльності підприємств присвячені праці таких зарубіжних економістів: А. Гроппелі, П. Друкера, Р. Манна, Є. Майєра, Ф. Котлера, А. Кульмана, М. Портера, П. Самуельсона. Проблемам функціонування фінансового механізму присвячені праці вітчизняних науковців: В. Буряковського, І. Бланка, С. Довбні, М. Крупки, В. Опаріна, О. Онисько, А. Поддєрьогіна, С. Юрія та інших науковців.

Сучасні економісти пропонують механізми, що спрямовані на покращення ефективності діяльності промислових підприємств, забезпечення результативної їх діяльності, ефективного використання ресурсів, управління зовнішньоекономічною діяльністю, механізмами вибору фінансових стратегій та ін. Проте сьогодні існує обмежена кількість публікацій, що пов'язані з соціальною безпекою підприємств, що утруднює розробку механізму її підтримки. Умови часу вимагають поглиблення досліджень, які б вивчали проблеми не функціонування механізму підтримки соціальної безпеки промислових підприємств. Необхідність розробки ефективного механізму підтримки викликали необхідність обґрунтування його складових, мети та завдань її досягнення.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є розробка основних складових механізму підтримки соціальної безпеки та обґрунтування його мети і завдань її досягнення. Мета статті досягається шляхом виконання таких завдань:

- дослідження наявних механізмів підтримки й розвитку діяльності підприємств та групування їх за напрямками і підходами функціонування;
- обґрунтування взаємозв'язку функціонування окремих механізмів з результативністю діяльності промислових підприємств;
- встановлення зв'язку механізму підтримки рівня соціальної безпеки з діяльністю наявних механізмів за означеними напрямками;
- розробка складових механізму підтримки рівня соціальної безпеки, обґрунтування його мети та завдань її досягнення.

Виклад основного матеріалу. Будь-який механізм є рушійною силою діяльності економічної системи на рівні суб'єкта господарювання. Функціонування механізмів, результативність діяльності яких зумовлена його метою та завданнями спрямована, перш за все, на підвищення ефективності й результативності діяльності суб'єктів господарювання. У цілому будь-який економічний механізм, що функціонує на рівні підприємства, представляє собою сукупність процесів, що зумовлюють певний стан суб'єкта господарювання, і окрему складову загального процесу управління.

Функціонування підприємств за умов конкурентного середовища вимагають постійних та своєчасних досліджень щодо розробки механізмів, які відповідають сучасним умовам господарювання і будуть сприяти підвищенню ефективності діяльності підприємств, оптимізації показників їх витрат, доходів та фінансових результатів, стабілізації фінансового стану тощо. Функціонування зазначених механізмів дасть змогу покращити результативність діяльності промислових підприємств, що буде сприяти підвищенню рівня їх соціальної безпеки. Оскільки саме рівень соціальної безпеки суб'єктів господарювання, на наше переконання, є результатом їх діяльності та наслідком оптимізації процесу формування витрат, доходів та фінансових результатів, гостро встала проблема розробки механізму підтримки її рівня. Саме механізм підтримки соціальної безпеки підприємств є тим важелем, що зумовить ефективність і результативність їх діяльності.

У сучасній економічній літературі пропонуються різні механізми, що спрямовані на результативність діяльності підприємств, які зумовлюють, відповідно, через непрямий вплив рівень соціальної безпеки підприємств. У економічній літературі розглядаються концептуально-методичні основи формування фінансового механізму забезпечення прибуткової діяльності підприємств [7, с. 7–11] та вивчаються основи управління їх прибутковістю за умов ринкового середовища [5, с. 124–129].

Механізм забезпечення результативної діяльності підприємств, що ґрунтується на оцінці рівня їх ділової активності та ефективності використання ресурсів, розглядається в працях [2, с. 83–85; 8, с. 238–239]. Дослідження відносно розробки теоретичних і прикладних рекомендацій щодо побудови й функціонування механізму формування та ефективного використання фінансових ресурсів на рівні суб'єктів господарювання в контексті раціонального управління процесами формування представлено в джерелах [3; 7; 12]. Окремі науковці пропонують вивчати механізми, спрямовані на стратегічний розвиток підприємства, що представлено у джерелах [13; 14; 15; 16]. Групування наявних механізмів, за основною метою їх функціонування, які, на думку авторів, відповідають умовам господарювання, що склалися, представлено нами у табл. 1. Узагальнення та опрацювання механізмів, що існують, дало змогу нам згрупувати їх за трьома напрямками, а саме: ресурсний, результативний, стратегічний.

Зазначені механізми, що розглядаються у таблиці, які згруповані нами за відповідними напрямками, є складовими загального механізму управління підприємством. Важливо наголосити, що будь-який із запропонованих підходів до зазначених механізмів, на нашу думку, тісно пов'язаний з іншими напрямками та аспектами управління. Так, результативний підхід тісно пов'язаний з ресурсним і навпаки. Важливо наголосити, що результативність діяльності підприємств тісно пов'язана з рівнем використання його ресурсів, витратами підприємства та рівнем його ділової активності. З іншого боку, використання фінансово-економічних ресурсів суб'єктів господарювання зумовлює результативність їх діяльності. Стратегічний підхід до розробки механізмів, своєю чергою, тісно пов'язаний з результативним та ресурсним підходами.

Таблиця 1
Групування наявних механізмів підтримки та розвитку суб'єктів господарювання за метою їх функціонування

Автор	Механізм
1	2
Ресурсний підхід	
А. Н. Асаул, М. П. Войнаренко, С. Я. Князев, Т. Г. Рзаєва [2, с. 83–85; 8, с. 238–239]	Механізм оцінки ділової активності підприємств (ґрунтується на ефективності використання фінансово виробничих ресурсів)

Д. М. Васильківський, О. Б. Говорецький [9, с. 7–10]	Фінансовий механізм управління ресурсами машинобудівних підприємств (ґрунтується на русі фінансових ресурсів)
О. С. Кравченко, Г. М. Иванова [10, с. 29–32]	Фінансово економічний механізм управління підприємством (ґрунтується на сутності та особливості формування оборотних активів)
Ю. М. Попівняк [11, с. 44–48]	Фінансовий механізм управління витратами (ґрунтується на дослідженні фінансових коефіцієнтів)
Результативний підхід	
О. В. Хмелевський [5, с. 124–129]	Механізм управління прибутковістю (ґрунтується на оцінці якості прибутковості та напрямках інноваційно-інвестиційного розвитку)
В. С. Підгірна [7, с. 7–11]	Механізм забезпечення прибуткової діяльності підприємств (ґрунтується на фінансовій політиці підприємства)
Г. І. Рзаєв [12, с. 220–223]	Механізм оцінки та регулювання конкурентоспроможності промислових підприємств (ґрунтується на оцінці балансової напруги та операційної безпеки)
Стратегічний підхід	
Н. А. Хрущ, Н. А. Желіховська [13, с. 186–189]	Механізм вибору фінансової стратегії (ґрунтується на оцінці фінансового потенціалу підприємства)
С. В. Кудлаєнко [14, с. 32–36]	Економічний механізм адаптації підприємств до кризових умов (ґрунтується на внутрішньому потенціалі)
Л. Г. Дончак [15, с. 106–110]	Внутрішній економічний механізм підприємства (ґрунтується на особливостях системного та процесного підходів)
І. В. Бабій [16, с. 145–146]	Механізм антикризового управління машинобудівних підприємств (ґрунтується на оцінці конкурентного потенціалу)

Будь-який з механізмів щодо стратегічного підходу, які представлені в таблиці, ґрунтується на конкурентному потенціалі підприємства, результатах його використання, і в кінцевому підсумку визначає рівень ефективності використання ресурсів суб'єктів господарювання та зумовлює їх діяльність.

Як видно із досліджень, проведених нами, відповідно до механізмів, що представлені за зазначеними напрямками, науковці не бачають їх тісного зв'язку як важелів, що спрямовані на ефективне використання ресурсів підприємств, результативність їх діяльності, рівень їх конкурентоспроможності та перспективи розвитку. Ми вважаємо за необхідне розглядати механізм підтримки соціальної безпеки в тісному зв'язку з результативністю та продуктивністю діяльності суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим, на наш погляд, в основу розробки механізму підтримки рівня соціальної безпеки потрібно покласти соціоресурсний підхід, що, на нашу думку, пов'язує ресурси підприємств, результати їх діяльності і спрямований на стратегію розвитку підприємства. Зазначений підхід, з одного боку, представляє тісний зв'язок результатів діяльності підприємства, а з іншого – результати діяльності працюючого, які ґрунтуються на ефективності використання ресурсів суб'єктів господарювання та результативності їх діяльності. Важливо підкреслити, що саме ефективність використання ресурсів забезпечує оптимальний процес формування показників доходів, витрат та фінансових результатів, які в кінцевому підсумку гарантують для підприємства відповідний рівень його соціальної безпеки.

Механізм підтримки соціальної безпеки, як будь-який економічний механізм, у процесі свого функціонування виконує відповідну мету, досягає певних завдань та дотримується певних принципів, чим забезпечує відповідну взаємодію основних його складових елементів, діяльність яких спрямована на стабілізацію та підвищення рівня соціальної безпеки промислових підприємств. Так, основною метою функціонування зазначеного механізму є оцінка та підтримка достатнього рівня соціальної безпеки суб'єктів господарювання, що є наслідком прояву взаємозв'язку та взаємозалежності результативності діяльності самого суб'єкта господарювання та його працюючих. Мета функціонування механізму підтримки рівня соціальної безпеки досягається шляхом виконання таких завдань:

- оцінка кількісних характеристик соціальної безпеки як на рівні самого підприємства, так і на рівні працюючих;
- дослідження інтенсивності динаміки результативності діяльності зазначених характеристик соціальної безпеки на рівні працюючого та на рівні суб'єкта господарювання;
- оцінка продуктивності діяльності суб'єкта господарювання, що ґрунтується на взаємозв'язку та взаємозалежності показників доходів, витрат та фінансових результатів;
- діагностика ефективності працевитрат підприємства шляхом оцінки впливу взаємозв'язку та взаємозалежності його характеристик.

Механізм підтримки рівня соціальної безпеки підприємств представляє собою тісний взаємозв'язок та взаємодію його складових (блоків). Основними з них є такі: блок оцінки та діагностики, блок економічного аналізу, блок моніторингу та блок управління. Зазначені блоки є функціональними (основними), оскільки виконують функції, пов'язані з оцінкою, аналізом, діагностикою, контролем та управлінням рівнем соціальної безпеки підприємств. Ми вважаємо за доцільне, виділити ще два блоки, які є результативними (похідними), а саме: блок, що представлений системою показників (вхідні, вихідні) та блок, що представлений системою шляхів й заходів щодо оптимізації рівня соціальної безпеки та дослідження впливу чинників, що зумовлюють зміну її рівня на підприємстві. Саме блок показників оцінки рівня соціальної безпеки, з одного боку, є наслідком дії блоків оцінки, діагностики та аналізу, з іншого – основою для функціонування блоків моніторингу та управління. Крім того, блок шляхів й заходів щодо оптимізації рівня соціальної безпеки та дослідження впливу чинників, з одного боку, є наслідком функціонування блоків моніторингу та управління, а з іншого боку, використовується для оцінки стану соціальної безпеки та аналізу її рівня, відповідно до впливу зміни факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Основою для розробки системи показників та напрямів оцінки рівня соціальної безпеки є запропонована нами концепція, що ґрунтується на оцінці кількісних та якісних характеристиках рівня соціальної безпеки, які є характеристиками продуктивності та результативності діяльності суб'єкта господарювання. Необхідно наголосити, що саме якісні показники, що характеризують рівень соціальної безпеки підприємства є основними у запропонованій нами системі показників і вирішальними за умов функціонування підприємств у конкурентному середовищі. Важливо наголосити, що оцінка показників динаміки продуктивності та результативності діяльності підприємств, при дослідженні рівня його соціальної безпеки, є ключовою з погляду оцінки працевитрат суб'єкта господарювання. Показники оцінки рівня соціальної безпеки є показниками що констатують, з одного боку, її стан, а з іншого – зміни її стану, що викликані функціонуванням блоків моніторингу та управління. Доцільно підкреслити, що взаємодія зазначених блоків механізму підтримки рівня соціальної безпеки промислових підприємств є обов'язковою умовою ефективного функціонування самого механізму підтримки її рівня. Основними принципами, що гарантують результативну діяльність механізму оцінки та регулювання рівня конкурентоспроможності підприємства, є такі: безперервність, системність, оперативність, послідовність, періодичність, дієвість, інформативність, науковий підхід.

Висновки. Зазначений механізм, який ґрунтується на результативності діяльності промислових підприємств та їх працюючих, буде сприяти підтримці рівня соціальної безпеки суб'єктів господарювання за умов конкурентного середовища. Використання зазначеного механізму у практиці промислових підприємств дасть змогу досягти позитивної динаміки кількісних характеристик рівня соціальної безпеки підприємств та досягти ефективності працевитрат підприємства шляхом підвищення продуктивності та результативності їх діяльності.

Література:

1. Геєць В. М. Нестабільність та економічне зростання / В. М. Геєць. – К. : Ін-т екон. прогнозів. НАНУ, 2000. – 344 с.
2. Войнаренко М. П., Рзаєва Т. Г. Ділова активність підприємств: проблеми аналізу та оцінки : монографія / М. П. Войнаренко, Т. Г. Рзаєва. – Хмельницький : ХНУ, 2008. – 284 с.
3. Нижник В. М. Розробка механізму формування та ефективного використання фінансових ресурсів машинобудівних підприємств / В. М. Нижник, А. М. Кравцова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Том 2. – 2008. – № 5. – С. 7–12.
4. Машталір Я. П. Формування структури механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю машинобудівного підприємства / Я. П. Машталір // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Том 2. – 2008. – № 5. – С. 54–57.
5. Хмелевський О. В. Концептуальні засади побудови механізму управління прибутковістю промислового підприємства / О. В. Хмелевський // Вісник Хмельницького національного університету. – 2007. – № 7. – С. 124–129.
6. Гончарук А. Г. Механізм управління ефективністю промислових підприємств / А. Г. Гончарук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Том 2. – 2009. – № 4. – С. 148–151.
7. Підгірна В. С. Фінансовий механізм забезпечення прибуткової діяльності підприємства / В. С. Підгірна // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2013. – № 1. – С. 7–12.
8. Асаул А. Н. Производственно-экономический потенциал и деловая активность субъектов предпринимательской деятельности / А. Н. Асаул, М. П. Войнаренко, С. А. Князев, Т. Г. Рзаева; под ред. засл. деят. науки РФ д-ра экон. наук, проф. А. Н. Асаула. – СПб. : АНО ИПЭВ, 2011. – 312 с.
9. Васильківський Д. М. Фінансовий механізм управління ресурсами машинобудівних підприємств / Д. М. Васильківський, О. Б. Говорецький // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Том 2. – 2011. – № 5. – С. 7–10.
10. Кравченко О. С. Оборотні активи: сутність, особливості формування та місце в фінансово-економічному механізмі управління підприємством / Кравченко О. С., Іванова Г. М. // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Том 2. – 2011. – № 5. – С. 29–32.
11. Попівняк Ю. М. Коефіцієнти оцінки фінансового механізму управління витратами підприємств / Ю. М. Попівняк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Том 2. – 2011. – № 5. – С. 44–48.

12. Рзаев Г. І. Механізм оцінки та регулювання конкурентоспроможності промислових підприємств: мета, завдання, складові / Г. І. Рзаев // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Том 2. – 2010. – № 4. – С. 220–223.
13. Хрущ Н.А. Формування організаційного механізму вибору фінансової стратегії підприємства / Н. А. Хрущ, М. В. Желіховська // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Том 2. – 2011. – № 3. – С. 186–191.
14. Кудлаєнко С. В. Наукові засади формування економічного механізму адаптації підприємств до кризових умов / С. В. Кудлаєнко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Том 2. – 2011. – № 5. – С. 32–36.
15. Дончак Л. Г. Системний та предесійний підходи до визначення внутрішнього економічного механізму підприємства / Л. Г. Дончак // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Том 2. – 2011. – № 5. – С. 106–110.
16. Бабій І. В. Оцінка конкурентного потенціалу в механізмі антикризового управління машинобудівними підприємствами / І. В. Бабай // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Том 2. – 2011. – № 5. – С. 143–146.